HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

פוטיתא. שרץ הים קטן שמין גו כזית ופ"ה כיון דבריה היא לאכילה היא ולוקה ד' מלקיות. בשרץ הים כתיב (ו) בחורב כהניס[ו] אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ורמי כאן שנים וכלל כהן בין שרץ המרץ בין שרץ הים ומשום מבשרם לא תאכלו[ז] ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו[ח] : **גמרא.** שהוא שרץ המרץ לוקה ה' תרתי הא למעלן וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלו[ט] על הארץ לא תאכלו הרי ג' וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל הרי ד' ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הרי ה' כולן בפרשת ויהי ביום השמיני[י] : **צירעה לוקה שש.** שהיא שרץ העוף ולקי שש[יא] מוסף עליו וכל שרץ העוף שקץ[יב] הוא לא יאכלו[יג] במשמע מורש[יד]. והאי דכתיב בקדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכ[טו] בבהמה ובעוף וכל אשר תרמוש[טז] על הארץ משמע ולא בשרצים הללו כתיב בהו שרץ. לשון אחר דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה הללו ע"י שירוסו וירימוהו מפני קוטנו : **ולא זיעת.** דלגיס גידולי קרקע הינהו פוטיתא נמי לילקי מאוס שרץ הארץ גרם ולא גרם לילקי ר' דשבע בעי למילקי חמש דשרץ הארץ ושמים דשרץ הים : **מאי טעמא דמאן דמרבי עופות קסבר.** כל היכא דליכא כלל ופרט וכלל כללא בתרא עיקר ובתריה חזלינן : **והוה ליה פרט וכלל ועשה ללו מוסיף על הפרט ומרבי לו מילי וכללא קמא.** דלתני למעוטי ולמימר דנדרשים בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא נרבי מידי לא חזלינן בתריה ומיהו אלהי פורתא למימר דכי מרבי כללא בתרא לא כל מילי מרבי אלא כעין הפרט מאי דלמי ליה מצ' לדלין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע ומיתרבי נמי עופות בהאי אלא לעולם דגיס אלא דמי ליה למיפרט ולמעוטי דגיס אלא כמאי דלמי ליה מצ' לדלין דהוי פרי מפרי : **ומאן דממעט עופות קסבר.** כל היכא דליכא כלל ופרט כללא קמא דווקא ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא נרבי מידי לא חזלינן בתריה ומיהו אלהי פורתא למימר דכי מרבי כללא בתרא לא כל מילי מרבי אלא כעין הפרט מאי דלמי ליה בפרט והדר כתב כללא בתרא למעוטי ממיעוטא דכללא קמא בתרא ולמאוי מיהא מידי דלמי לפרטא בכל ג' לדלין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע וולד ולדות המרץ : **פעפועין.** ירקות שקורין ברקול"י בל' תרמי יוטלי"ם בלע"ז : **חלגלוגות.** פולפ"ר בלע"ז : **גודגדניות.** חלייטרד"ש בלע"ז : **חזיז.** שמח של תבואה כשהוא ירק וגוחזין ואוכלין אותו : **לפניות.** תמריס רעות שלא ניבלו כל צרכן : **גודגדניות.** ממעיטין את הזרע : **ולא פוקעו.** הקלחין כעין שכבר שמת בהן זרעו קשין הקלחין לכל לחם : **פרגמא.** להא דתמר רב מערבין בחלת הוקעו וחז המערב בהן יש לו גניס להשתתף חזו ליה : **סנדקוקי מדלי.** גודגדניות שבתרי יפות הן : **נשום.** הומולי"ן : **בצבל חולכין חזיז וכי אתה רב לבצבל וחזיז לחלבי להו אמר מערבין ומעיקרא אמר לחין מערבין : לירק. לאכול בירקן : ורעו חייב.** במעשר ולע"פ שלא זרעו מתחילה לכך : **וירקן פטור.** דלמו מידי הוא : **שחליים.** קריטו"ן : **הגרגיר.** חורוב"ן נאכל בין זרע ובין ירק : **כי קאמר רב.** למערבין בהן : **בדגנוניתא**

לעזי רש"י

יוטילי"ש. מין ירק.
פולפי"ר. רגלה, חלגלוגה (עשב בר). אלייגדר"א. כוסבר. הומולי"ן. כשות.
קרישו"ן. שחלים.
אורוג"א. גרגיר (צמח).

רבינו חננאל

אכל פוטיתא דהוא דג טמא לוקה משום תאל"ס, נילקי נמי משום שרץ השרץ על הארץ. ומשני רבינא לא תימא דגים איכא בנייהו, דדגים ודאי אליבא דאביי לאו גידולי קרקע נינהו, אלא אימא עופות איכא בנייהו, האי תנא דמרבי להו דגידולי קרקע נינהו, ואידך תנא ממעט להו דלא וולד וולדות נינהו [אלא] מרקק מים איברו. ואמרינן מכדי הני תרי תנאי כללי ופרטי דרשינ', מ"ט האי ממעט לעוף והאי מרבה ליה. ואמרינן האי תנא דמרבי ליה לעוף קסבר כללא בתרא דווקא, דהדר וכתב ובכל אשר תשאל נפשך דהוה פרט וכללי דנעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבי להו כל מילי ג), אחני כללא קמא למעוטי כל דדמי ליה משני צדדין, והן פרי מפרי וגידולי קרקע, ולא דמי להו משני צדדין, כגון מים ומלח כמיהין ופטריות שאינן פרי מפרי. וכגון דגין שהן פרי מפרי ואינן גידולי קרקע, ומרבי אפילו עופות שהן פרי מפרי וגידולי קרקע. ואידך תנא סבר כללא קמא דווקא דהוה ליה כלל ופרט, ותורת כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שפרט הני דפריש קרא אין מידי אחרינא לא. אחני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה בשלשה צדדין, והן פרי מפרי וגידולי קרקע. ותולדה ברייתו מן הארץ. למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטריות כדאמרן. ולעופות נמי אע"ג דאינן פרי מפרי וגידולי קרקע, מרקק מים נבראו. ואינן דומין לבקר ורצון שהן פרי מפרי וגידולי קרקע, ותולדת ברייתו מן הארץ. וכעינין שמועה זו היא

מוסף רש"י

אכל פוטיתא לוקה ארבע. מד ללו בשרץ המים בתורת בהמיס דהוא פפר ויקרא, ומד במשנה תורה, ושני נאיון כתוביס בתורת בהמיס בשקיצס אתס, אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם והבא לא כתיב על הארץ ומשמע יש שרץ המים ויש שרץ הארץ, הרי מרבע (פסחים כד. וכע"ז מכות טז:). נמלה לוקה חמש. בלע נמלה מיד הוקיל וכריח שלימה היא לאכילה בכל שהוא ולוקה אתס, שני נאיון הכתובין בשרץ אתס כמו שפירשתי, ושלשה נאיון הכתובין בשרץ הארץ בתורת בהמיס (מכות שם). צירעה לוקה שש. לירעה שרץ העוף ויש בה שורלת על הארץ ויש בה אלו אתס נאיון ומוסיף עליה ללו דשרץ העוף במשנה תורה ולא שרץ העוף טמא שהוא לכם לא יאכלו, שרץ שאין לו כנפים ועצוע ואינו נראה, ואין בהמה ויש הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ, הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ועוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו, אינו אן המיון הללו בשלשים כתיב (פסחים כד:). מן הדקק. גרגיר"ש שיש בה מיס ויבשה (חולין נב:). מערבין לנזיר. עירובי תחומין, ביין. ואע"ג דלא מזי לדידיה מזי לאחריני ויין המזוגה הוא גבי אחריני אבו ליה רבנן (לעיל כו:) אלו: **אע"ג דסעודה שלישה לחויה לו** היא, הואיל ולא מצטרף לחבירים שלים ליה מערבין (פסחים כג.). **ולישראל בתרומה.** דהא מזי לו כהן (לעיל כו:) אלו: **אף בעי מיצטרף עלה מינה** וכה (פסחים כג.).

רב נסים גאון

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובלגלגות ובגודגדניות. פירושו בגמ' דבני מערבא והכי גרסי, בעון קומוי אילין אינון, אמר לון ככולי וחנדקוקי ופרפחיני.

רבינו חננאל (המשך)

כללי. ופרקינן משום דהני כללי דכתיב דרך אחת, היא כללא קמא היא כללא

צירעה לוקה שש. פי' בקונטר' דהא דכתיב בקדושים לא תשקצו וגו' ובכל אשר תרמש האדמה בגדולים משמעי ללא כתיב שרץ וקשה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט:) דרשינן ובכל מיה הרומשת זה נחש משמע דלמיעשה נמי הוי דבר הרומש כמו נחש הכולך על גחונו ומפרש ר"י יעקב לחולין"ם דבמעילה פרק קדשי מזבח (דף סו:) מוקי לה קרא דוקא בשמוע שרצים כדכתיב לשר הבלמי לכם לטמא במובלדין דבר הכתוב: **אהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדים.** ות"ת דבמזיר בפ' ג' מיינן (דף לה:) אמר מאי ליכא בין תרי פרטי וכללא לתרי כללי ופרטא תרי כללי ופרטא אי ליכא דדמי ליה אפי' אחד לד מרבינן תרי פרטי וכללא עד דדמי ליה מצי לדלין משמע דבאחד לד סגי וי"ל דשני לדלין דהכא הוי כאחד לד דהתם דשני לדלין פרי מפרי וגידולי קרקע שון הן וכפ"ק דקדושין (דף כד:) גבי אן ועין דריש מה הפרט מפורש מומין שבגלו ואינו חוזר הא נמי לדלין שון והא דפריך התם למימר מה הפרט מפורש מומין שבגלו ובטל ממלתיה ואינו חוזר היינו למאן דאמר כללא קמא בתרא דווקא דע"כ לד דבטל ממלתיה גרוע מהכך מדקתני לחפצי ישלחנו ריבוי הוא ואם הוא מי מערבין והתניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו חשובי בנים לא יאכלו [ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו תרגמא אשלא הוקשו לזרע ומרובי בנים ואיבעית אימא לעולם לחשובי בנים דהא חזו למרובי בנים מי לא תנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי הכא נמי אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ואיבעית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי ובחזיז לא והאמר רב יהודה א"ר כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה לא קשיא הא מקמי [ד] דאתא רב לבבל הא לבתר דאתא רב לבבל ובבל הוי[ה] רובא דעלמא[ו] והתניא[ז] הפול והשעורה [ח] והתילתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור [ט] השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק כי קאמר רב בדגנוניתא

[ו] א אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש [ב] צירעה לוקה שש ואם איתא פוטיתא נמי לילקי משום השרץ השורץ על הארץ אלא אמר רבינא עופות איכא בנייהו למאן דאמר פרי מפרי וגידולי קרקע [ג] הני נמי גידולי קרקע נינהו למאן דאמר ולד ולדות הארץ הני עופות [ד] מן הרקק נבראו מאן דמרבי עופות מאי טעמיה ומאן דממעיט עופות מאי טעמיה מאן דמרבי עופות קסבר כללא בתרא דוקא פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי ואהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדין ומאן דממעט עופות קסבר כללא קמא דווקא ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא ואהני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה משלשה צדדין: א"ר יהודה משמיה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובחלגלוגות ובגודגדניות אבל לא בחזיז ולא [ה] בכפניות ובגודגדניות מי מערבין והתניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו חשובי בנים לא יאכלו [ה] ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו תרגמא אשלא הוקשו לזרע ומרובי בנים ואיבעית אימא לעולם לחשובי בנים דהא חזו למרובי בנים מי לא תנן [ג] מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי הכא נמי אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ואיבעית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי ובחזיז לא והאמר רב יהודה א"ר כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה לא קשיא הא מקמי [ד] דאתא רב לבבל הא לבתר דאתא רב לבבל ובבל הוי[ה] רובא דעלמא[ו] והתניא[ז] הפול והשעורה [ח] והתילתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור [ט] השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק. מימה מאי פריך התם למימר מה הפרט מפורש מומין שבגלו ואינו חוזר הא נמי לדלין שון והא דפריך התם למימר מה הפרט מפורש מומין שבגלו ממלתיה גרוע מהכך מדקתני לחפצי ישלחנו ריבוי הוא ואם הוא מי מערבין והתניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו חשובי בנים לא יאכלו [ה] ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו תרגמא אשלא הוקשו לזרע ומרובי בנים ואיבעית אימא לעולם לחשובי בנים דהא חזו למרובי בנים מי לא תנן [ג] מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי הכא נמי אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ואיבעית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי ובחזיז לא והאמר רב יהודה א"ר כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה לא קשיא הא מקמי [ד] דאתא רב לבבל הא לבתר דאתא רב לבבל ובבל הוי[ה] רובא דעלמא[ו] והתניא[ז] הפול והשעורה [ח] והתילתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור [ט] השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק. מימה ממאי לא עיקד ותני להו זרען לזרע או לירק מתעשרין זרע וירק ואומר ר"י להיכא דזרען לירק הוי ירק עיקר ומתעשר הכל אחר לקיטה כירק אין ירק אין זרע ואם זרע לזרע מתעשר הכל לשעבר אחר זמן הראוי למעשר זרע ולא בתר לקיטה ולהכי תנא בריפש ירק וזרע ובפיפש זרע וירק לבריפש ירק עיקר ובפיפש זרע עיקר ובפיפא מינה נמי לעניין מן הראה על היפה לבפיפש עיקר הוי ירק יפה ובפיפש עיקר הוי זרע יפה והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הראה וכן משמע בירושלמי בפרק [רביעי] למעשרות: **לתשונים**

[ו] נגמה דל"ל כל מילי דדמי ליה מצ' לדלין וכן פרי מפרי וגדולי קרקע ואפי' כללא קמא למיעוטי מאי דלא דמי להו וכו'.

בתרא. דהא תאוה נפשך ותשאלך נפשך חדא מילתא לפיכך חלקו, האי אמר כללא קמא דווקא והאי אמר כללא בתרא דווקא. פי' פעפועין. שמענו כי הן ירקות שיש בהן מליחות והן קאקולי. ירושלמי בפרק האחרון בפאה, פעפועין וגודגדניות וחלגלגות מערבין בהן, היירד אינון, אמר רב קקולי והנדקוקי ופרפחיניין. [ומקשינן וגדגדניות] שממעטין הזרע אין רוב בני אדם אוכלין אותן, ומאחר שאינן מאכל לכל אדם היאך מערבין בהן. ופרקינן כשם שמערבין ביין לנזיר ולישראל בתרומה שאסורין בהן, כיון דחזו למי שאינו נזיר, והתרומה לכהן, מערבין בהן אפילו לנזיר ולישראל. הכא נמי כיון דחזו למרובי בנים מערבין בהן אפילו לחשובי בנים. אי'בעית אימא כי אמר רב בהינרוקי מדאי. פי' בעודן פגין. מסקנא חזין דדברא לא מערבינן בהן, דגינוניתא מערבין בהן. ואקשינן אהא דתנן (השאולין) [השחלים] והגרגיל שזרען לירק מתעשרין זרע וירק, כמיהין ופטריות, לר' עקיבא נקחין. וקשיא לן מאי שנא הני כללי דדרשי להו הכי משאר